

Väestöpolitiikkamme päätapahtumat vuosina 1946—1948

Katsauksen laatinut *Heikki v. Herten*.

Näiden rivien tarkoituksena on viedä kirjoihin eräitä väestöpoliittisessa mielessä tärkeitä tapahtumia jälkeen 1. 1. 46, mihin ajankohtaan maisteri Armas Niemisen laatima, edellisessä Väestöliiton vuosikirjassa julkaistu liiton toiminnan viisivuotiskatsaus asiallisesti katsoen päättyi. Tällä kertaa ei kuitenkaan ole tarkoituksena esittää edellisen jatkoksi uutta 3-vuotiskertomusta — niin paljon myös yleiseltä kannalta mielenkiintoista kuin kenties olisikin kerrottavana — vaan rajoittua niihin pääkysymyksiin, jotka selvimmin ilmentävät käytännöllisen väestöpolitiikan »suuria linjoja». Näitä väestöpolitiikkamme suuria kysymyksiä ovat ennen muita perhekustannusten tasaus, asunto-kysymys, kotien työvoimakysymys, seksuaalikaşvatus- ja preventiivikysymys, väestöpoliittinen valistustyö — sanan syvimmässä ja vain aniharvoin oikein käytetyssä merkityksessä — sekä väestötieteellinen tutkimustyö.

Se kolmen vuoden pituinen ajanjakso, jota katsauksemme koskee, on väestöpolitiikan kannalta ollut voimakasta ja menestyksellistä luovaa kautta. Moni aikaisempina vuosina kylvetty ja — kuten näytti — kivikováan maahan pudonnut siemen on odottamattoman lyhyessä ajassa itänyt, kasvanut ja kantanut hedelmän.

Esiteltävänä olevan kolmivuotiskauden merkittävin väestöpoliittinen tapahtuma on epäilemättä lapsilisälain aikaansaaminen. Tohtori V. J. Sukselainen on tämän kirjan alkuluvussa jo selvitelty monia lain syntyhistoriaan kuuluvia yksityiskohtia, joihin viitaten pyrimme tässä vain antamaan jonkinlaisen yleiskuvan siitä sitkeästä voimainponnistuksesta, mitä tämän yhteiskunnallisesti ensiarvoisen tärkeän uudistuksen läpiajaminen vaati. Teemme sen kuitenkin määrätyn varauksin. Ajallisen välimatkan lyhyys tekee mahdottomaksi vielä tällä hetkellä tasapuolisesti arvostella lapsilisälain syntyyn vaikuttaneita tekijöitä. Erityisen vaikeata tämä tietenkin on niille, jotka itse ovat olleet mukana taistelun tiimellyksessä. Sen vuoksi ei seuraavassa esityksessä pyritäkään muuhun kuin kuvaamaan eräitä lapsilisälain syntyhistoriaan liittyviä täydentäviä piirteitä nähtynä erään asianosaisen, Väestöliiton, näkökulmasta.

Kun Väestöliitto 6—7 vuotta sitten aloitti järjestelmällisen taistelun perhekustannusten tasaamisen puolesta, sen esittämiä näkökohtia ja suunnitelmia pidettiin aluksi utopistisina ja jo taloudellisistakin syistä mahdottomina toteuttaa. Valistustyötä jatkettiin kuitenkin hellittämättä, kuukaudesta ja vuodesta toiseen. Tulokset alkoivatkin vähitellen näkyä. Väestöliiton sanomalehtitoimiston raportit osoittivat ajan kuluessa yhä selvemmin, että yleinen mielipide oli kypsymässä uudistukselle. Perhelisälaki saatiin aikaan vuonna 1943 ja hieman myöhemmin huomattavat verohelpotukset perheellisille, mutta yleisen perhekustannusten tasaamisjärjestelmän tiellä näytti vielä olevan voittamattomia esteitä. Ajatus oli kuitenkin jo siinä määrin iskeytynyt yleiseen tietouteen, että tarvittiin vain sopiva ulkoinen aihe — tässä tapauksessa tietynlainen palkka- ja työmarkkinapoliittinen pulmatilanne — jotta lataus purkautuisi. Ratkaisu tuli odottamatta ja lisäksi muodossa, joka uhkasi saattaa asiat erittäin vaikeasti hallittavaan tilanteeseen.

Tämä tapahtui 26. 9. 47, jolloin valtioneuvosto yllättävästi ja ilman mitään ennakkovalmisteluja päätti, että lokakuun 1

päivästä 1947 lähtien tulisi voimaan ns. perhepalkkajärjestelmä. Yhtä yllättäen valtioneuvosto seuraavan marraskuun 8 päivänä teki päätöksensä lapsilisien väliaikaisesta suorittamisesta. Tapahtumat alkoivat nyt kehittyä erittäin ripeässä tahdissa. Kuten odottaa saattoikin, ilmenivät hätäisesti tehtyjen ratkaisujen onnettomat seuraukset jo muutamien viikkojen kuluessa. Eri puolilta maata alkoi Väestöliittoon saapua huolestuttavia viestejä, jotka osoittivat perheellisten aseman työmarkkinoilla olevan nopeasti huononemassa. Vaikeimpaan asemaan joutuivat pientyönantajien ja maataloustyönantajien palveluksessa olevat perheenhuoltajat, mutta myös suurilla metsätyömailla moni lapsirikkaan perheen isä sai lopputilin voimatta tämän jälkeen löytää enää mistään työtilaisuuksia.

Tilanne vaati nopeita ja päättäviä toimenpiteitä. Marraskuun 25 päivänä sanomalehdet julkaisivat uutisen, jossa Väestöliitto jyrkästi sanoutui irti valtioneuvoston lapsilisien väliaikaisista suorittamista koskevasta päätöksestä. »Tämä päätös, joka tuli Väestöliitolle yhtä suurena yllätyksenä kuin kaikille muillekin — sanottiin mainitussa kannanilmaisussa — on muodostumassa seurauksiltaan tuhoisaksi sen vuoksi, ettei päätöksen voimaantulohetkellä ollut olemassa minkäänlaista järjestelmää, joka olisi tehokkaasti turvannut perheellisten työntekijöiden aseman työmarkkinoilla ja samalla oikeudenmukaisella tavalla jakanut lapsilisien maksamisesta aiheutuvan rasituksen kaikkien työnantajien yhtäläillä kannettavaksi. Pahinta asiassa on se, että erinomaisen tärkeä yhteiskunnallinen uudistus, jolla on laajojen kansalaispiirien kannatus, taitamattomien väliaikaisten toimenpiteiden vuoksi on vaarassa ajautua lopullisesti karille. — Uudistus täytyy toteuttaa siten, ettei sen seurauksena perheenhuoltaja saa käteensä lopputiliä eikä sosiaalisesti valveutunut työnantaja joudu taloudelliseen perikatoon. Katkeruuden ja epäoikeudenmukaisuuden siementä ei tähän hyvään asiaan saa istuttaa — väliaikaisinkaan toimenpitein», lausuttiin kannanilmaisussa, joka julkisuudessa herätti melkoista huomiota. On syytä olettaa, että se suuresti joudutti asioiden ohjautumista oikeisiin uomiin.

Tammikuun 9 päivänä 1948 valtioneuvosto vihdoin asetti uuden komitean, ns. lapsilisäkomitean, laatimaan hallitukselle kiireellisesti ehdotuksen yleiselle sosiaaliselle pohjalle rakentuvaksi lapsilisäjärjestelmäksi. Väestöliitto, joka syksyn 1947 kuluessa oli »sydän kylmänä» seurannut hallituksen äkkiä ja yllättävästi virinneen väestöpoliittisen toimintahalun levottomuutta herättäviä ilmenemismuotoja ja ollut jopa vähällä joutua niistä yleisen mielipiteen edessä täysin syyttömästi altavastaaajaksi, sai nyt edustajansa mukaan lapsilisäkomiteaan ja siten vihdoinkin mahdollisuuden päästä aktiivisesti vaikuttamaan uuden lain muotoutumiseen ja yleisen perhekustannusten taseusjärjestelmän luomiseen.

Lapsilisäkomitean ehdotusten julkisessa sanassa saama vastaanotto oli muutamaa harvaa poikkeusta lukuunottamatta varsin positiivinen. On mielenkiintoista todeta, että suoritettu valistustyö oli ilmeisesti vaikuttanut yleiseen mielipiteeseen. Taistellessaan yleisen lapsilisäjärjestelmän aikaansaamisen puolesta Väestöliitto oli sen perustaksi esittänyt teesin: »Lapsilisä on teollistuneessa ja rahataloudessa elävässä yhteiskunnassa välttämätön järjestely yleisen taloudellisen pohjan luomiseksi kodeille, perheille ja lasten kasvattamiselle. Köyhäinhoidon tai huoltoavustusten kanssa sillä ei ole mitään tekemistä.» Tämä ajatus, johon itse asiassa on kiteytetty uutta yhteiskuntarakennetta luovan väestöpolitiikan ja tarveperiaatteelle nojaavan huoltopolitiikan peruseroavaisuus, löi itsensä voimallisesti läpi. Tämä läpimurto oli niin vakuuttava, että vanhan huolto- ja köyhäinhoitolinjan kannattajat vain vaivoin saivat äänensä kuuluville. Sitkeimmin ja uupumattomimmin taisteli yleistä lapsilisäjärjestelmää vastaan kansanedustaja, toimittaja Lassi Hiekkala Helsingin Sanomissa. Hän vaati lapsilisän annettavaksi »vain tositarpeessa oleville sosiaalisilla linjoilla» ja sivuutti vaikeneamalla ehdottamansa järjestelmän periaatteelliset ja käytännölliset heikkoudet samoin kuin sen kohtalokkaat palkkapolitiittiset seuraukset.

Vaikka komitean ehdotusten saama vastaanotto yleensä olikin varsin myönteinen, olivat monet vaarat uhkaamassa tulevan

lapsilisälain kohtaloa. Joidenkin lehtien taholta ajettiin eräässä vaiheessa voimakkaasti ajatusta, että lapsilisät pitäisi korvata suuremmilla verovähennyksillä. Niin lyhytnäköisesti ja asiaa tarkemmin ajattelemtta esitetty kuin ehdotus olikin, se sai jonkin verran kannatusta. Eduskunnan valtiovarainvaliokunta puolestaan ehdotti, että lapsilisää alettaisiin suorittaa vasta toisesta lapsesta lähtien, mikä silloisissa oloissa olisi merkinnyt n. 2,5 miljardin markan suuruista palkanvähennystä perheellisille. Työväenasiainvaliokunta taas ehdotti vielä niin myöhään kuin kesäkuun alussa 1948, että lapsilisäjärjestelmästä aiheutuvat menot olisi rahoitettava »valtion juoksevilla tuloilla», mikä itse asiassa olisi merkinnyt, että koko lapsilisäjärjestelmä olisi eduskunnassa luultavasti kaatunut. Väestöliitossa työskenneltiin näihin aikoihin kuukausimääriä melkein sietämättömän korkeapaineen alaisena. Missä tahansa lapsilisäjärjestelmän syntymistä yritettiin estää taikka sitä huonontaa, siellä oli Väestöliitto paikalla vastineineen ja todistusaineistoinen. Niin yksimielisiä kuin eduskunnassa loppujen lopuksi oltiinkin itse lapsilisälain tarpeellisuudesta, uhkasi asian käsittelyn viime vaiheessa, juuri eduskunnan ennen kesäkuun puoliväliä hajaantuessa viimeisille vaalikierroksilleen, syntyä ratkaiseva erimielisyys järjestelmän rahoituksesta. Tilanteen vakavuutta ja kireyttä kuvannee parhaiten pieni katkelma Väestöliiton julkaiseman Meidän Perhelehden kesäkuun numeron pääkirjoituksesta, jota julkisen sanan »muut lehdet»-osastoissa ahkerasti lainailtiin: »Lapsilisälaki tulee vaatimaan paljon varoja — yli 8 miljardia — ja vaikka eduskunta vakuuttaakin hyväksyvänsä itse lain, näyttää rahoituskysymys asettavan monen kansanedustajan sosiaalisen mielenlaadun kovalle koetukselle. Jokaisen perhehuoltajan on tämän vuoksi syytä tarkkaavaisesti seurata lapsilisälain kohtaloa eduskunnassa, ja jos lakiehdotus syystä tai toisesta raukeaa, on hänen pidettävä tarkka huoli siitä, ettei hänen ääntään ensi vaaleissa anneta edustajaehdokkaalle, joka ei käytännössä taistele kotien ja lastemme hyvinvoinnin puolesta. Koska tärkeimmät äänestykset tapahtuvat avoimesti, voi jokainen valitsija

lehtiä seuraamalla päästä selville siitä, ketkä edustajat ajavat hänen asiaansa ja ketkä eivät. Toivokaamme kuitenkin, että nykyinen eduskunta hyväksyy lapsilisälain hallituksen esittämässä muodossa ja antaa siten pätevän näytteen sosiaalisesta ryhdistään ja mielenlaadustaan.»

Jännitys laukesi kesäkuun 9 päivänä, siis kuitenkin ennen vaaleja, eduskunnan yksimielisesti hyväksyessä lapsilisälain ja siihen liittyvän rahoituslain. Ensiksi mainittu laki tuli pysyväiseksi, mutta jälkimmäinen väliaikaiseksi vuoden 1950 loppuun. Suuri ja kauaskantoinen väestöpoliittinen uudistus oli toteutunut.

Perhekustannusten tasausjärjestelmä kokonaisuutena.

Lapsilisälain tultua voimaan perhekustannusten tasausjärjestelmästämmme on muodostunut eräänlainen kokonaisuus, jossa on kolme osaa: lapsilisälaki, perheellisten verohelpotukset ja perhelisälaki. Lapsilisän tehtävänä on luoda taloudellinen perusta perheiden ja kotien taloudelle yleensä. Lapsilisä suoritetaan tämän vuoksi kaikille, ja suoritus tapahtuu rahassa. Lapsilisää täydentää perhelisä, jota annetaan tarveharkinnan perusteella vain vähävaraisille perheille, joissa on vähintään neljä lasta (ns. leskiperheille jo toisesta lapsesta lukien). Kun lapsilisä on tarkoitettu lähinnä juokseviin kulutusmenoihin, on perhelisä sitä vastoin määrätty käytettäväksi elintasoa kohottaviin perusparannuksiin. Perhelisää ei tämän vuoksi suoriteta rahassa, vaan luonnossa. Perhelisän tehtävänä perhekustannusten tasausjärjestelmässämme on antaa vähävaraisille perheille, joiden elintaso on painunut tuntuvasti alle yleisen tason, lisäkompensaatio, jonka avulla on pyrkimyksenä vuosien mittaan tasoittaa tämä erotus. Mutta nämäkään järjestelyt eivät sinänsä vielä riitä monisäikeistä perhekustannuskysymystä ratkaisemaan. Tässä astuvat sopivalla hetkellä näyttämölle perheellisten verohelpotukset. On näet otettava huomioon, että lapsilisän ja perhelisän muodossa annettu tasaus ei toistaiseksi lähi-

mainkaan vastaa todellisia lastenkasvatuskustannuksia ja että lapsilisät kaiken lisäksi jäävät olosuhteiden pakosta elinkustannuksiin katsoen suhteellisesti vähäisemmiksi kalleilla paikkakunnilla ja erityisesti varsinaisten palkansaaajien keskuudessa. Nämä ja eräät muutkin seikat, joita tässä ei ole mahdollista eritellä, aiheuttavat sen, että perhekustannusten tasaamisen kokonaisuudessa on perheellisten verohelpoituksilla jatkuvasti tärkeä merkityksensä lapsilisän ja perhelisän rinnalla.

Ensimmäinen ja epäilemättä raskain taival perhekustannusten tasaamisen kivikkoisella polulla on nyt joka tapauksessa meillä sivuutettu. Tehtävät eivät tältä osalta ole silti lopussa. Lapsilisät ovat määrältään välttämättömimmän alimmilla rajoilla, perhelisän luontoissuoritusjärjestelmässä on runsaasti kehittämisen varaa, ja samaa voidaan vielä monin verroin suuremmalla syyllä sanoa perheellisten verotuksesta. Mutta kysymys on kuitenkin vain yksityiskohdista. Itse perhekustannusten tasaamisjärjestelmä on, vaikkapa vaatimattomana, jo olemassa. Se on todellisuus, johon suomalainen väestöpolitiikka voi tyydytyksellä ja pienoisella ylpeydelläkin viitata.

Asuntokysymys.

Päinvastoin kuin perhekustannusten tasaamiskysymyksestä puheen ollen ei maamme väestöpolitiikka voi asuntokysymyksen alalla osoittaa vielä mitään lopullisia saavutuksia. Asuntopula erityisesti asutuskeskuksissa jatkuu tälläkin hetkellä, marraskuussa 1948, entisenlaisena ja kenties jopa entistä kireämpänä. Kun asunnontuotanto on laajassa mitassa ollut pysähdyksissä, ei myöskään asuntojen ja asuntoalueiden suunnittelun alalla ole ollut todettavissa huomattavampaa parannusta. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että se työ, joka viimeisten kolmen vuoden aikana on uhrattu asuntokysymyksen hyväksi, olisi ollut tuloksetonta. Asia on vain niin, etteivät työn tulokset ole vielä ehtineet tulla näkyviin.

Järjestelmällinen toiminta erityisesti asutuskeskusten asuntokysymyksen hyväksi ja pitäen lähtökohtana väestöpoliittisia näkökohtia pantiin alulle kesällä 1945, jolloin Väestöliiton toiminnanjohtaja ja liiton asuntoasiaintoimiston päällikkö tekivät laajan kiertomatkan maamme tärkeimmissä asutuskeskuksissa tutustuen niiden asuntotilanteeseen ja asunto- ja asemakaava-suunnitelmiin, suorittaen valokuvauksia ja keräten meidän oloissamme harvinaisen kartta- ja kuva-aineiston tältä alalta. Seuraavana toimenpiteenä oli huolellinen perehtyminen niihin tuloksiin, joihin läntisissä naapurimaissamme ja erityisesti Ruotsissa oli vuoden 1939 jälkeen päästy. Näiden tutkimusten tulokset koottiin kirpeäsävyyseen asuntopoliittiseen lentokirjaseen *Koti vaiko kasarmi lapsillemme*, joka Väestöliiton julkaisemana ja Werner Söderström Oy:n kustantamana ilmestyi huhtikuussa 1946. Yhteensä tuhat vapaakappaletta tätä julkaisua jaettiin Väestöliiton toimesta maan kaupungin- ja kauppalaanjohtajille, -arkkitehdeille ja insinööreille, kaupunkien rakennustoimistoille ja kiinteistölautakunnille, kaupunginvaltuutetuille sekä yleensäkin kaikille yksityisille ja järjestöille, joilla oli jotakin tekemistä asuntopoliittikan ja sen hoidon kanssa. Loput 7000 kappaletta suuruudesta painoksesta myytiin suurelle yleisölle kirjakauppojen välityksellä.

Asuntopoliittisen lentokirjaseen julkaiseminen sekä sitä seurannut voimakas sanomalehtikampanja ja poikkeuksellisen vilkas mielipiteiden vaihto saivat aikaan sen, että mm. tärkeät asemakaavalliset kysymykset, joita suuri yleisö oli tähän asti tottunut pitämään vain ammattimiehille kuuluvina erikoiskysymyksinä, lyhyessä ajassa joutuivat entistä laajemmissa piireissä mielenkiinnon ja pohdinnan alaisiksi. Aivan uusi asemakaavallinen ajattelutapa alkoi voittaa jalansijaa.

Väestöliiton omaksuma ja edelleen kehittämä asuntopoliittinen ohjelma perustuu käsitykseen, että asutuskeskukset nykyisessä muodossaan ovat sosiaalisesti epäterveitä ilmiöitä, mistä parhaana todistuksena on se, että suuret kaupunkimme vähitellen ehdyttävät niiden piirissä asuvan väestön elinvoiman

ja siten itse asiassa muodostuvat pesäkkeiksi, jotka vetävät puoleensa kansakunnan usein kehityskelpoisimman ja aktiivisimman väestönaineksen sen tämän jälkeen tuhotakseen. Väestöpolitiikan tehtävät tämän turmiollisen kehitystendenssin muuttamiseksi ovat selvät. Samalla kun asutuskeskusten liian nopeata kasvua on jarrutettava ja hajakeskitystä eri muodoissa edistettävä, on voimat keskitettävä kaupunkilaiselämän tervehdyttämiseen. Tässä työssä on asunto- ja asemakaavapolitiikalla avainasema. Asutuskeskusten uudet asuntoalueet on rauhoitettava ja eristettävä liikenteestä ja kaupunkilaisten tavanomaisesta hermojarepivästä ja kuluttavasta elämänympäristöstä. Monikerroksiset vuokratkasarit on sosiaalisesti turmiollisina hylättävä. Kaupunkien kivierämaat on korvattava puisto- ja puutarhakaupunginosilla, joissa väentiheys on pienempi ja joissa lapsilla ja nuorisolla on terveet ja normaaliset kehitysmahdollisuudet ja perhe-elämälläkin elintilansa. Kaikki, mikä on taloudellisten mahdollisuuksien rajoissa, on tehtävä, jotta asunnot täyttäisivät perheasunnoille asetettavat vaatimukset. Kotitalouden ja lasten hoitoa ja yleensäkin perheenemännän työtä helpottavia kollektiivilaitoksia on saatava riittävästi. Samalla on järjestelmällisesti työskenneltävä asumiskustannusten suhteelliseksi alentamiseksi. Tässä pääkohdat Väestöliiton asuntopoliittisesta ohjelmasta, joka, kuten mainittiin, esiteltiin em. lentokirjasessa ja jonka avulla pyrittiin luomaan aatteellinen pohja asutokysymyksen vastaiselle hoidolle.

Seuraavaa toimintavaihetta ryhdyttiin valmistelemaan tammikuussa 1948 yhdessä Vuokralaisten Keskusliiton kanssa. Asunnontuotanto oli tällöin rahoitus- ja raaka-ainevaikeuksien vuoksi ja osittain kai myös noudatetun vuokratpolitiikan seurauksena melkein täydellisesti tyrehtymässä. Laskettu asuntovajaus asutuskeskuksissa oli tuona ajankohtana noin 60.000 asuntoa, minkä lisäksi vajauksen arvioitiin vuosittain lisääntyvän noin 7—8000 asunnolla. Kaiken lisäksi vallitsi melko täydellinen kaaos asunnontuotannon alalla. Maan hallituksella ei ollut minkäänlaista asuntopoliittista ohjelmaa taikka

edes vaatimatontakaan asunnontuotanto-ohjelmaa. Ei myöskään ollut olemassa valtionelintä, jolle tällaisen ohjelman laatiminen ja vastuu asuntopoliitikasta olisi kuulunut, sillä asuntoasioita hoidettiin ainakin seitsemässä eri ministeriössä, eikä mikään niistä katsonut olevansa vastuussa muusta kuin jostakin erillisestä yksityiskohdasta. Päättävät ja hyvin harkitut toimenpiteet olivat näissä oloissa ainoa tie pelastukseen. Asunnontuotanto oli saatava käyntiin laajassa mitassa, ja samalla oli valvottava, että ne sosiaaliset ja väestöpoliittiset uudistukset, jotka sisältyivät Väestöliiton asuntopoliittiseen ohjelmaan, saman tien saataisiin toteutetuiksi.

Toukokuun 10 päivänä 1948 Väestöliiton ja Vuokralaisten Keskusliiton yhteinen, eri kansalaispiirejä edustava lähetystö jätti pääministeri Mauno Pekkalle, sosiaaliministeri Matti Janhuselle ja ministeri Erkki Härmälle valtioneuvostolle osoitetun kirjelmän, jossa todettiin katastrofin uhkaavan asutuskeskusten asunotilannetta, samalla kun sekasorto vuokramarkkinoilla, rakennustarvikepula ja rakennuskustannusten huikea nousu jatkuivat edelleen ja korkokannan korottamisen jälkeen asunnontuotannon rahoittaminen oli käynyt entistäkin vaikeammaksi. Allekirjoittajajärjestöt totesivat edelleen, että »maamme tarvitsee ennen muuta pätevän pysyvän asuntopoliittisen johtoelimen, josta käsin eri ministeriöiden toimialaan nykyisin kuuluvat kysymykset voidaan hoitaa keskitetysti ja suuremman kokonaissuunnitelman puitteissa. Monet vaikeat erikoiskysymykset, kuten esim. rakennustarviketuotanto-, asunnontuotannon rahoitus- sekä vuokrakysymykset jne. liittyvät kaikki toinen toisiinsa ja niille voidaan löytää ratkaisu vain, jos ne hoidetaan keskitetysti saman elimen kantaessa täyden vastuun asuntopoliitikan eri yksityiskohdista. — Tällaisen keskitetyn, määrättyä tarkoitusta toteuttamaan asetetun elimen toiminnasta on saatu varsin myönteisiä kokemuksia mm. Sotevassa, jonka järjestysmuotoja eräiltä oleellisilta kohdin voitaisiin käyttää esikuvina asuntoasiainvaltuuskuntaa ja siihen liittyvää virastoa muodostettaessa.» Kirjelmä päättyi esitykseen, että »val-

tioneuvosto ryhtyisi kiireellisesti toimenpiteisiin asuinrakennustuotantoa suunnittelevan ja johtavan ja näistä tehtävistä vastuussa olevan ja kyllin suuret valtuudet omaavan valtion elimen aikaansaamiseksi, että tämä elin muodostettaisiin maan pätevimmistä asiantuntijoista ja ensiluokkaisen järjestelykyvyn omaavista henkilöistä ja että elimen tehtäviin kuuluisi asuntopoliittisen yleissuunnitelman laatiminen sekä lähivuosina että pitempää ajanjaksoa varten, asemakaava- ja tonttikysymysten selvittely sekä arvovaltaisten lausuntojen antaminen näistä kysymyksistä, ynnä menestyksellisen asuntopoliitiikan edellyttämän tutkimus- ja tilastotoiminnan hoitaminen».

Pääministeri Pekkala ilmoitti lähetystölle olevansa tietoinen asuntotilanteen vakavuudesta, pitävänsä Väestöliiton ja Vuokralaisten keskusliiton tekemää ehdotusta huomion arvoisena ja asettavansa ministerivaliokunnan kysymystä pohtimaan. Lähestyvien vaalien johdosta asia ilmeisesti jäi kuitenkin hoitamatta, kunnes vastanimitetty Fagerholmin hallitus elokuun 28 päivänä 1948 asetti toimitusjohtaja Auran puheenjohtolla toimivan kolmen miehen komitean, johon Väestöliitto sai edustajan, laatimaan kiireellisesti hallituksen käytettäväksi suunnitelman sellaisen valtioneelimen aikaansaamiseksi, joka keskitetysti hoitaisi asunnontuotannon, sen rahoituksen sekä rakennusaineiden hankinnan ja jakelun. Tämä ns. asuntorakennustoiminnan organisoimiskomitea sai työnsä valmiiksi vajaan kahdessa kuukaudessa jättäen lokakuun 22 päivänä valtioneuvostolle ehdotuksensa, jonka mukaan asutuskeskusten asuntopulan poistamiseksi välttämättömän, sosiaalisesti tarkoituksenmukaisen asunnonrakennustuotannon edistämistä varten käytettäisiin seuraavan viisivuotiskauden aikana valtion varoja vähintään 22 miljardia markkaa ja tätä tarkoittavan toiminnan johtoon asetettaisiin erityinen asuntorakennustoiminnan valtuuskunta ja *Arava* niminen virasto. Ehdotetun uuden elimen tehtäviin kuuluisi myös aloitteiden tekeminen laajempia paikallisia asuntorakennussuunnitelmia ja asuntosikermiä varten. Niinikään olisi sen velvollisuutena valvoa lasten- ja kodinhoitoa helpottavien

tekijöiden huomioon ottamista asunnontuotannossa sekä työskennellä kollektiivilaitosten, kuten lastenseimien, päiväkotien, saunojen, konepesulain ja nuorison kasvatukselle tärkeiden laitosten aikaansaamiseksi asuntoalueille.

Tätä kirjoitettaessa, marraskuussa 1948, hallitus onkin jättänyt edellä selostetun komitean ehdotuksen pohjalla eduskunnalle esityksen asutuskeskusten asuntorakennustoiminnan edistämisestä. Näin ollen lienee vuoden 1949 alusta lukien olemassa kokonaan toisenlaatuiset edellytykset kuin koskaan aikaisemmin suunnitella ja ohjata asunnonrakennustoimintaa ja asemakaavasuunnittelutyötä asutuskeskuksissa. Vaikka laajasuuntaista asunnontuotantoa ei vielä olekaan saatu käyntiin, on asutokysymyksen alalla siis tehty kaksi varsin merkittävää edistysaskelta. Meillä on hahmoteltuna asuntopoliittinen ohjelma asutuskeskuksia varten lähtökohtana väestöpoliittiset näkökohdat, ja meillä on toivottavasti myös pian toimintakykyinen valtioneelin toteuttamassa käytännössä tätä tärkeää suunnitelmaa.

Maaseudun asutokysymys, vaikkakin sosiaalisesti yhtä tärkeä kuin asutuskeskusten, ei ole muodostunut samassa määrin katastrofaaliseksi monestakaan syystä. Maanhankintalain toimeenpanon ja siihen liittyvän maataloussiirtoväen asuttamisen yhteydessä on suoritettu varsin laajaa asunnonrakennustoimintaa, minkä ohessa aikaisemmat asuntotottumukset eivät ole olleet samanlaisina paineen aiheuttajina maaseudulla kuin kaupungeissa. Pohjois-Suomen jälleenrakennus on itse asiassa merkinnyt suorastaan valtavaa asumistason nousua tässä osassa maata jne. Kuitenkin on selvää, että niin pian kuin pahin hätä asutuskeskusten asutokysymyksessä hieman hellittää, katseet automaattisesti jälleen kääntyvät maaseudun asutoprobleemoihin. Jos keskitetty valtioneelin saadaan asetetuksi asutuskeskusten asuntopoliittikan johtoon, se tulee tehokkaasti valmistamaan tietä vastaavan uudistuksen toimeenpanolle maaseudulla. Käytännössä tämä tulee merkitsemään sitä, että ns. valtakunnan suunnittelu vihdoinkin saada alkuun myös meillä.

Sanomattakin on selvää, miten laajakantoisia uusia tehtäviä tämä uudistus avaisi tieteellisesti päteviin esitutkimuksiin nojautuvalle ja määrätietoisesti ohjatulle väestöpolitiikalle.

Kotien työvoimakysymys.

Viimeisten kymmenen vuoden aikana kotiemme työvoimakysymys on muodostunut yhä kipeämmäksi ja vaikeammin ratkaistavaksi probleemaksi. Luotettavia ja pätevän ammattitaidon omaavia kotitaloustyöntekijöitä on erittäin vähän, eikä edes ammattitaidontakaan työapua usein ole saatavissa, kun perheenäiti esim. synnytyksen, sairauden tai lii karasituksen vuoksi olisi välttämättömästi avun tarpeessa. Väestöpolitiikan kannalta on sen vuoksi ensiarvoisen tärkeätä, että tällekin kysymykselle löydetään pätevä ja elinkelpoinen ratkaisu.

Tähän väestöpoliittiseen osaprobleemaan Väestöliitto on pyrkinyt etsimään ratkaisua suunnittelemalla ja alkuunpanemalla *kotisisarkoulutuksen* ja perustamalla vuonna 1945 Kotisisaropiston. Ryhdyttäessä suunnittelemaan kotisisarkasvatusta asetettiin seuraavat tavoitteet: 1) Yhteiskuntaamme oli luotava sosiaalisesti arvostettu ja hyvän ammattitaidon omaava kotitaloustyöntekijöiden ammattikunta — kotisisaret. 2) Tämän ammattikunnan tehtävänä oli antaa työapua ensi kädessä lapsiperheille sekä kodeille, joissa äiti synnytyksen tai sairauden vuoksi oli estyneenä hoitamasta tehtäviään tai oli levon ja virkistykseen tarpeessa. 3) Kotisisarkoulutuksessa oli otettava käytäntöön perheharjoittelu, jonka tuli tapahtua lapsirikkaissa perheissä. 4) Kotitalousammattista oli tehtävä muihin aloihin verrattuna kilpailukykyinen varaamalla tälle alalle antautuneille lahjakkaille ja kehityskelpoisille nuorille naisille riittävät eteenpäinmeno- ja ylenemismahdollisuudet kotisisaruralla. 5) Samalla oli luotava lapsirikkaiden perheiden eteenpäin pyrkiville tyttärille mahdollisuus kansakoulupohjalta ja mahdollisimman pienin kustannuksin hankkia itselleen pätevä ammattikoulutus. — Jo nyt voidaan todeta, että nämä tavoitteet kaikessa oleellisessa on

voitu saavuttaa, vaikkakaan kotisisarten joukko vielä ei tietenkään pysty tyydyttämään valtavaa kysyntää. Kotisisarkoulutuksen pääperiaate, että harjoittelun ehdottomasti tulee tapahtua perheissä, ei laitoksissa, on niinkään osoittautunut oikeaksi, jopa suorastaan käännteentekeväksi.

Kotisisarkoulutus alkoi vuonna 1945. Kaksivuotisen koulutuksen jälkeen ensimmäiset kotisisaret valmistuivat juhannuksena 1947. Tällä hetkellä on valmiina neljä kurssia, minkä lisäksi kurssit V—VIII ovat eri koulutusvaiheissa. Valmistuttuaan kotisisaret sijoittuvat joko Väestöliiton perustamien kotisisartoimistojen palvelukseen, kunnallisiksi kodinhoitajiksi kaupunki- ja maalaiskuntiin, teollisuuslaitosten sosiaaliosastojen palvelukseen taikka yksityiskoteihin, viimeksimainittuihin kuitenkin vain suhteellisen harvalukuisissa tapauksissa. Kotisisartoimistoja ja niiden yhteydessä olevia kodikkaasti sisustettuja kotisisarasuntoloita Väestöliitolla on tätä nykyä suuremmissa asutuskeskuksissa, kuten Helsingissä, Turussa, Tampereella, Porissa, Lahdessa, Jyväskylässä ja Kuopiossa. Helsingin toimisto on suurin, ja sen palveluksessa on 16 kotisisarta. Kysyntä on kuitenkin niin suuri, että toimiston vahvuuden tulisi olla ainakin 30—40 kotisisarta. Kotisisartoimistojen laajentamisen pahimpana esteenä on vaikea asuntopula.

Kotisisarten toimintaa ohjaa ja valvoo koko maassa Väestöliiton kotisisarkeskustoimisto, joka suurimmalta osalta suorittaa kotisisarten työhönsijoituksen ja jolle kaikki kenttätyössä olevat kotisisaret, olivatpa he sitten toimistojen, kuntien, teollisuuslaitosten tai yksityiskotien palveluksessa, lähettävät säännöllisin väliajoin työraporttinsa ja havaintonsa. Väestöliiton haltuun kertyy täten kotitalouden alalta mielenkiintoista ja arvokasta aineistoa, josta varmaankin on vastaisuudessa runsaasti hyötyä pyrittäessä kohottamaan kotitalouden yleistä tasoa maassamme. Kotisisarkeskustoimiston tehtäviin kuuluu myös valvoa kotisisarammattikunnan etuja, huolehtia kotisisarten virkapukuhuollosta, edistää heidän jatko-opiskeluaan jne. Lyhyessä ajassa kotisisarjärjestön työ on jo kiteytynyt melkoisen vakiintuneisiin muotoihin.

Seksuaalikasvatus ja preventiivikysymys.

Nykyisen yhteiskuntamme poteman kroonillisen sairaustilan selvimpiä symptoomeja ovat vuosikymmenestä toiseen kasvaneet avioero- ja aborttiluvut. Kun avioeroja vielä vuosina 1911—20 oli keskimäärin 333 vuotta kohden, oli niiden lukumäärä vuosina 1931—40 keskimäärin 1391. Vuonna 1945 saavutti luku tähänastisen maksiminsa, 5.605, ja vuonna 1947 avioeroja oli 4.954. Rikolliset keskenmenot ovat vuodesta 1910 lähtien lisääntyneet siinä määrin, että niitä nykyään lasketaan tapahtuvan n. 20.000—30.000 vuosittain. Niiden takia on vuosikymmenen kuluessa arviolta 50.000—80.000 naista tullut hedelmättömäksi.

Myöskin näihin sosiaalisiin sairausilmiöihin on väestöpolitiikan pyrkiessään luomaan uutta ja terveempää yhteiskuntaa täytynyt puuttua. Kysymyksessä on jälleen eräs noita inhimillisen elämän monisäikeisimpiä ja vaikeimmin ratkaistavia probleemeja, joissa taloudelliset ja sosiaaliset tekijät, väärään suuntaan kehittynyt ajattelutapa ja yleinen tietämättömyys ja valistumattomuus kietoutuvat yhteen vaikeasti selvitettäväksi vyyhdeksi. Näiden probleemien kimppuun on pyritty käymään useammalta taholta. Toiselta puolen taloudellisiin toimenpitein, kodinperustamislainojen ja mm. perhekustannusten tasaimisen tietä, työskentelemällä asutuskysymyksen ratkaisemiseksi ja yrittämällä ajaa läpi äitiyssuojelulainsäädäntöä, ja toiselta puolen valistustoiminnalla. Avioerojen syyt ovat kovin moninaiset, mutta usein niissä on seksuaalisilla tekijöillä tärkeä osuutensa, mikä käy ilmi avioerotilastoistakin, milloin selvemmin, milloin peitetymmin. Avioliittoon niin oleellisesti kuuluvista seksuaalikysymyksistä ihmiset tietävät hämmästyttävän vähän ja ovat ilmeisesti suuressa määrin valistuksen ja opastuksen tarpeessa. Kokeneet lääkärit voivat esittää runsaasti esimerkkejä tapauksista, joissa potilaat olisivat kokonaan voineet välttää vaivansa ja siitä välillisesti aiheutuneet aviolliset ristiriitansa, jos olisivat omanneet edes jonkinlaisia tietoja seksuaalikysymyksistä.

Aborttiprobleemaa pohtiessaan Väestöliitto on joutunut kiinnittämään ratkaisevaa huomiota myös siihen tosiseikkaan, että rikollisista raskauden keskeyttämisistä suoritetaan 2/3 aviovaimoille ja vain 1/3 naimattomille naisille. Tämä toteutus tuo voimakkaasti esille syntyvyyden säännöstely- ja preventiivikysymyksen. Terveeseen ajattelutapaan nojautuva ja sosiaalisella vastuuntunnolla hoidettu syntyvyyden säännöstely ei itse asiassa muodosta mitään vastakohtaisuutta väestöpolitiikalle, vaan päinvastoin sisältyy siihen varsin oleellisena osana. Jo yksin riittävän pitkän lepoajan valmistamiseksi äidille välittömästi synnytyksen jälkeen on syntyvyyden säännöstely välttämätöntä ja sopii hyvin yhteen väestöpolitiikan pyrkimysten kanssa, vain yhden esimerkin mainitaksemme. Nämä näkökohdat sekä halu varmistua siitä, ettei syntyvyyden säännöstelykysymys maassamme joutuisi hämäräperäisten ja sosiaalisesti vastuuttomien kaupallisten yritysten hoitoon, saivat aikaan, että Väestöliitto vuonna 1946 päätti ottaa seksuaalikasvatus- ja preventiivikysymyksen ohjelmaansa ja ryhtyä tätä tarkoittavaan toiminnan johtoon maassamme.

Tämä uusi työmuoto on nopeasti kehittynyt. Väestöliiton ensimmäinen *avioliittoneuvola* aloitti toimintansa Helsingissä maaliskuussa 1947, ja sen jälkeen on pääkaupunki jo saanut toisen ja kolmannenkin neuvolansa. Myös Tampereella neuvolatoiminta on alkanut erittäin menestyksellisesti, ja parhailaan käydään neuvotteluja uusien neuvoloiden avaamisesta suurimpiin kaupunkeihimme. Voidakseen hoitaa preventiivikysymystä Väestöliitto on saanut viranomaisten suostumuksella tuottaa ulkomailta rajoitetun määrän tärkeitä preventiivivälineitä, ns. pessaareita. Kun avoliittoneuvolat tarkoituksensa mukaisesti keskittyvät antamaan apuaan avoliitossa oleville sekä avoliittoon aikoville nuorille, perusti Väestöliitto erityisesti yksinäisiä odottavia äitejä varten tarkoitetun ns. *sosiaalineuvolan*, jonka tehtävänä on tukea naimattomia nuoria naisia siinä vaiheessa, jolloin he ovat havainneet raskautensa.

Väestöliiton avoliitto- ja sosiaalineuvolat ovat toimineet Naisten Klinikin ylilääkärin, prof. Aarno Turusen ylivalvonnan

alaisina, ja niiden palveluksessa on nykyisin 4 gynekologia, joista 2 naista, sekä 4 psykiatria ja 4 terveyssisarta. Toimintakauden 1947—1948 aikana Väestöliiton I Avioliittoneuvolassa kävi 805 potilasta, joista monet useamman kerran. Potilaista oli naisia 2/3 ja miehiä 1/3, helsinkiläisiä 70 % ja muilta paikkakunnilta saapuneita 30 %. Tapauksista koski 48 % syntyvyyden säännöstelyä. Tästä syystä käyneistä potilaista oli yli 50 %:lla 2—4 lasta, eikä edellisestä synnytyksestä ollut vielä kulunut yhtä vuotta. Tilastoista käy edelleen ilmi, että 27 % tapauksista koski lapsettomuuden parantamista, sukuelämän häiriöitä, kykenemättömyyttä (impotenssia) taikka sukupuolista kylmyyttä (frigiditeettiä). Avioliittoon aikovien terveystarkastuksia suoritettiin 10 %:lle potilaista.

Sosiaalineuvolan tehtävänä on ensinnäkin antaa psyykistä tukea yksinäisille äideille, jotka usein kaipaavat lähinnä vain ulaisuutta saada kertoa huolensa myötätuntoiselle ja asiaa ymmärtävälle lähimmäiselle. Tarpeen vaatiessa on tällaiselle nuorelle äidille järjestetty turvapaikka odotusajaksi erityisesti valituissa ja tämän laatuudesta sosiaalisesta työstä kiinnostuneissa ns. tukiperheissä. Potilaiden suurimpana huolena on ymmärrettävistä syistä lähiympäristön iva ja vahingonilo, jolloin heidän ensimmäisenä pyrkimyksenään on päästä uuteen ympäristöön. Synnytyksen jälkeen neuvolan tehtävänä on tukea äitiä työhön sijoittautumisessa ja lapsen hoito- ja sijoitusvaikeuksissa. Sosiaalineuvolan tarkoituksena ei kuitenkaan ole saada nuoria naisia viemään raskautensa luonnolliseen päätökseen hintaan mihin tahansa. Milloin äidin terveys ei sitä salli taikka muut näkökohdat puoltavat raskauden lääketieteellistä keskeyttämistä, ryhdytään viipymättä asian vaatimiin toimenpiteisiin. Neuvolan apuna ja tukena on tällöin arvovaltaisista lääketieteen eri alojen asiantuntijoista kokoonpantu lautakunta, joka tekee päätöksen kustakin yksityistapauksesta erikseen.

Paitsi neuvoloiden välityksellä, Väestöliiton kansanterveys-toimisto on pyrkinyt edistämään seksuaalikasvatusta *luento- ja kurssitoiminnalla* sekä maan *sanomalehdistön* välityksellä suoritettulla valistustoiminnalla. Erityistä huomiota ansaitsee

luentosarja, joka Väestöliiton toimesta järjestettiin nuorille lääkäreille sukupuolikysymyksen eri aloilta. Toht. Rouhunkoski esitelmöi preventiivitekniikasta, toht. Paloheimo impotenssista, prof. Turunen lapsettomuudesta, toht. Bardy naisen sukuelämän häiriöistä, prof. Apajalahti keskenmenoista ja toht. Okko puberteetti-*iän* sukuelämän häiriöistä. Osanottajina oli 30 lääket. lisensiaattia ja -kandidaattia, joista osa on myöhemmin toiminut luennoitsijoina Väestöliiton Kansanterveystoimiston järjestämillä kursseilla teollisuuslaitoksissa. Nämä tilaisuudet ovat keränneet varsin runsaasti kuulijoita. Esimerkkinä tulkoon mainituksi, että mm. eräällä tehdaspaikkakunnalla tällaisilla kursseilla kävi kahtena iltana yhteensä n. 1500 kuulijaa.

Ehdottomasti paras ratkaisu nuorison seksuaalikasvatuskysymyksessä olisi epäilemättä se, että vanhemmat vähitellen antaisivat lapsilleen tarpeelliset tiedot. Useimmissa tapauksissa vanhemmilta kuitenkin puuttuvat edellytykset tähän tehtävään. Seksuaalinen valistustyö ei näin ollen ole mikään pieni eikä helpohoitoinen tehtävä. Sen ulottaminen laajoihin kansankerrokseen vie parhaallakin tavalla organisoituna pitkän ajan ja vaatii paljon työtä.

Väestöpoliittinen valistustyö.

Viime vuosisadan ja erityisesti viime vuosikymmenien valtava teknillinen kehitys on ainakin kaikkialle länsimaisen sivistyksen piiriin luonut olosuhteet, joissa itse ihminen on sortumassa ja menehtymässä omiin rakennelmiinsa. Uudenaikaisella inhimillisellä elämänympäristöllä näyttää olevan kyky nopeasti käyttää loppuun ihmisen henkiset ja fyysiset voimavarat ja ehdyttää hänen elinvoimansa, vitaliteettinsa. Tässä on vuosisatamme suurin probleemi. Me voimme myös todeta, ettei sosiaalisten olojen kehittyminen ole yleensä jaksanut seurata nopeata teollista kehitystä, mistä on aiheutunut voimakas jännitystilä, joka nyt kaikkialla maailmassa purkautuu esiin sisäisinä ja ulkonaisina levottomuuksina.

Väestöpolitiikalle, jonka toiminnan kohteena juuri on väestö ja ihminen, kaiken inhimillisen toiminnan sekä subjekti että objekti, avautuu tässä valtava tehtävä. Nykyinen, yksipuolisesti aineellinen ja teknillinen suuntaus on väärä, koska sen lähdekohta on väärä. Mitä arvoa on korkealla elintasolla ja korkealla sivistyksellä, jos se tuhoaa sen piirissä elävän ihmisaineksen. Suuntausta on ehdottomasti muutettava, ja tämän muutoksen aikaansaaminen on väestöpolitiikan tärkein tehtävä. Yhteiskunta on rakennettava sellaiseksi, että se tyydyttää inhimilliset perustarpeet ja tekee elämän jatkumisen mahdolliseksi ja että tekniikka palvelee ihmistä, eikä häntä orjuuta ja tuhoa.

Jos pystymme muokkaamaan nykyisestä yhteiskunnastamme henkisesti ja sosiaalisesti terveen ja elinvoimaisen, ratkeaa väestöprobleemimmekin automaattisesti. Mitään varsinaista syntyvyyspropagandaa ei tarvita. Normaali, tervevaistoinen ihminen rakastaa ja haluaa lapsia. Lapsivihamielisyys ja liiallisuuksiin viety lapsirajoitus on kieroon kasvaneiden ihmisten ja sairaaloisten yhteiskunnallisten olojen aikaansaama ilmiö.

Tämän peruskäsityksen pohjalta on väestöpoliittista valistustyötä maassamme suoritettu. Niiden satojen lähetteiden joukosta, jotka Väestöliiton sanomalehtitoimisto on toimittanut maan sanoma- ja aikakauslehdistölle, saa turhaan hakea varsinaista »syntyväisyyspropagandaa». Sen sijaan ne kertovat järjestelmällisestä pyrkimyksestä tervehdyttää sosiaalisia olojamme ja kansakunnan henkistä ja moraalista ryhtiä. Kotiemme aineellinen ja henkinen hyvinvointi, perhekustannusten tasaus, asuntokysymys, maaseudun sosiaaliset probleemit, kansanterveys, avioliiton pulmakysymykset ja avioerot, äidin asema ja hänen työnsä merkitys yhteiskunnassa, äitiyssuojelu, nuorison ja lasten kasvatust jne. ovat olleet Väestöliiton sanomalehtitoimiston keskeisimpinä työaiheina. Tämän lisäksi on uhrattu paljon työtä erään laajakantoisen uudistuksen kypsyttämiseksi — koululaitoksemme uudistamiseksi sellaiseksi, että oppilaita kehitettäisiin myös tuleviin tehtäviinsä aviopuolisoina, perheisinä ja -äiteinä sekä lasten kasvattajina.

Käsitys, että väestöpolitiikka ja syntyvyyspropaganda on yksi ja sama asia, on kuitenkin tarttunut tiukkaan sellaisiin mieliin, jotka vain pintapuolisesti seuraavat aikansa tapahtumia. Oma osuutensa tällaisiin käsityksiin lienee myös kaikenlaisilla »amatööriväestöpoliitikoilla», jotka yksityisyritteliäisyyden hengessä ja usein varsin heikoilla perustiedoilla väestökysymyksen syvimmästä olemuksesta esiintuovat ajatuksiaan. Sanomattakin lienee selvää, että tämänlaatuisesta toiminnasta on ollut melkoisesti enemmän harmia kuin hyötyä väestöpolitiikan hoidolle. Kun Väestöliitto viisivuotisen toimintansa johdosta vuonna 1946 julkaisi väestökysymystä ja väestöpolitiikkaa esittelevän, suurelle yleisölle tarkoitetun kirjasen *Kodin, perheen ja lasten yhteiskunta*, saatettiin sen esipuheessa todeta kansalaisten valtaisan osan omin päinsäkin jo pystyneen hankkimaan melkoisen oikean käsityksen väestöpolitiikan todellisesta luonteesta ja sen pyrkimyksistä, minkä jälkeen esipuheessa lähetettiin mainituille väestöpolitiikan »vaikeille lapsille» seuraavat terveiset: »Toiselta puolen on yhä vieläkin kansalaisia, joiden tiedot väestöpolitiikasta ovat niukat, jollei olemattomat, ja joiden käsityksessä väestöpolitiikka on samaa kuin sinisilmäinen syntyväisyyspropaganda. Tämä käsitys on perinjuurin väärä. Väestöpolitiikan täytyy tuntea vastuunsa. — Me emme halua 'propagandalapsia' yhteiskuntaan, joka on heitä kohtaan tyly, emmekä rakkaudettomiin koteihin, joissa heistä ei välitetä! Me haluamme luoda yhteiskunnan, jonka taloudellinen ja sosiaalinen rakenne on sellainen, että kodin perustaminen, perheen muodostaminen ja lasten kasvattaminen on siinä otettu huomioon luonnostaan lankeavana asiana, eikä poikkeuksellisenä ilmiönä, josta on vain haitallisia seurauksia. Me haluamme koteja, joissa lapset voivat kasvaa ja kehittyä vapaiksi ja sopusuhtaisiksi kansalaisiksi. Ja me haluamme vanhempia, joille lasten kasvattaminen ei ole taakka, vaan innostava, tyydytystä tuottava elämäntehtävä.»

Lopuksi lienee paikallaan mainita muutamia yksityiskohtia, joista suoritettuna väestöpoliittisen valistustyön laatu ja laajuus

ilmenee. Väestöliiton sanomalehtitoimiston työ on jatkuvasti kasvanut. Vuonna 1946 se toimitti lehdistölle 52 eri lähetettä ja 627 kuvamatriisia, vuonna 1947 luvut olivat 73 ja 730, ja vuoden 1948 ensimmäisen kymmenen kuukauden aikana lähetteiden luku on jo noussut sataan, mikä merkitsee keskimäärin 2—3 lähetettä viikossa. Jo viiden vuoden ajan on Väestöliitto tämän lisäksi julkaissut omaa *Meidän Perhe* nimistä tiedotus- ja valistuslehteä, jota 43.500 kappaleen painoksena on jaettu ilmaiseksi perhelisää saaville lapsirikkaille perheille sekä kuntien toimihenkilöille. Radion ohella myöskin filmiä on käytetty valistusvälineenä. Vuoden 1947 aikana valmistettiin yhteistyössä Adams Filmi Oy:n kanssa ensimmäinen varsinainen väestöpoliittinen kokoillan elokuva *Tuhottu nuoruus*, joka keskeisenä aiheenaan käsitteli aborttikysymystä sekä kodin ja vanhempien merkitystä nuorison kehitykselle, minkä ohessa elokuva antoi monipuolisen kuvan väestöpoliittisen lainsäädännön aikaansaannoksista ja sen tehtävistä nykyaikaisessa yhteiskunnassa.

Kuluneen kolmivuotiskauden aikana ilmestyneistä tärkeimmistä julkaisuista mainittakoon: 1) *V. J. Sukselainen: Perhesuhteet tulo- ja omaisuusverotuksessa*, Väestöpoliittisen Tutkimuslaitoksen julkaisuja, sarja A:1, 2) *Väestöpolitiikkamme taustaa ja tehtäviä*, Väestöliiton vuosikirja I, 3) *Heikki v. Hertzen: Koti vaiko kasarmi lapsillemme*, 4) *Kodin, perheen ja lasten yhteiskunta, Kansalaistietoa väestökysymyksestä*, kaikki vuodelta 1946, sekä lisäksi suuri määrä perhelisälain toimeenpanoon, kotisisar-toimintaan, äitienpäivän viettoon jne. liittyviä selostusviikkosia ynnä kalentereita, joulujulkaisuja jne.

Vuonna 1946 Väestöliitto järjesti sosiaaliset kesäkurssit, joihin osallistui sanomalehtimiehiä, lääkäreitä, juristeja, nuoriso- ja naisjärjestöjen toimihenkilöitä, teollisuuslaitosten sosiaalipäälliköitä ja -työntekijöitä, yhteensä 36 henkeä. Kurssit kestivät viisi päivää, ja niiden ohjelmaan sisältyi keskustelukysymyksiä väestöpolitiikan kaikista tärkeimmistä erikoiskysymyksistä. Vuonna 1947 toimeenpantiin kurssit lastenhoidossa sekä luentosarjoja perheellisiä kiinnostavista sosiaalisista kysy-

myksistä 8 teollisuuslaitoksessa eri puolilla Suomea. Samoin on järjestetty sukupuolikysymyksiä käsitteleviä luentosarjoja erikseen nuorisolle ja erikseen avioliitossa oleville. Nuorille lääkäreille pidetystä erikoisluentosarjasta on jo mainittu.

Väestötieteellinen tutkimustyö.

Väestöpoliittiset samoin kuin muutkin yhteiskunnalliset uudistukset edellyttävät tietoja olojen ja ilmiöiden todellisesta luonteesta, ja sen vuoksi on tieteellisten esitutkimusten suorittaminen usein väestöpolitiikallekin varsin tarpeellista. Sen tutkimustyön ohella, jota esim. Tilastollinen päätoimisto väestöoloja ja väestönkehitystä sekä sosiaaliministeriön sosiaalinen tutkimustoimisto yhteiskuntaelämän ja sosiaalipolitiikan eri aloja selvitellessään on suorittanut, on Väestöliiton piirissä ilmennyt erityisesti väestötieteellisen tutkimustyön tarpeellisuus, ja liiton yhteydessä onkin toiminut tutkimustoimisto, joka sitten syksyllä 1946 tapahtuneen Väestöliiton uudelleen organisoimisen yhteydessä laajennettiin *Väestöpoliittiseksi tutkimuslaitokseksi* fil. toht. V. J. Sukselaisen tullessa laitoksen esimieheksi. Tutkimustoimistossa ja -laitoksessa on vuosina 1946—1948 Kuopion läänissä sekä Turun ja Porin läänissä suoritettujen kenttätutkimusten perusteella selvitelty maaltapakoilmiötä ja sen syitä ja perhelisäperheiden taloudellisia, terveydellisiä, asunto-, maataloudellisia ym. oloja. Lisäksi on laadittu selvitys koulu-uudistuksesta väestö- ja perhepolitiikan kannalta. Näiden töiden ohella on tutkittu eri maiden lapsilisä- ja perhepalkkausjärjestelmiä ja perhekustannusten tasauskysymystä yleensäkin. Tässä katsauksessa lienee tarpeetonta pitemmälti viipyä tutkimuslaitoksen työssä. Riittänee, kun viittaamme tämän vuosikirjan sisältöön sekä sen edeltäjään: »Väestöpolitiikkamme taustaa ja tehtäviä».